

Klaus Neitmann

Otwarcie wystawy „Landsberg”

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 18, 475-477

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Klaus Neitmann
Poczdám

Otwarcie wystawy
„Landsberg/Warthe – Gorzów Wielkopolski: jedno miasto
– wspólna historia“
w Gorzowie Wlkp. 15 września 2010*

Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim świętuje w tym roku jubileusz swego sześćdziesięciolecia. W 1950 roku podjęło pracę na rzecz zabezpieczenia, przygotowania i udostępniania rozproszonych i zagrożonych archiwów na północnowschodnich terenach byłej pruskiej prowincji Brandenburgia, które w 1945 r. przypadły Polsce. Rok wcześniej, w 1949, założono w Poczdamie Brandenburgisches Landeshauptarchiv, Główne Brandenburskie Archiwum Krajowe, jako archiwum państwowe dla utworzonej wraz z rozwiązaniem Prus Brandenburgii, którego zadaniem było, podobnie jak jego odpowiednika w Polsce, odnalezienie, zebranie i opracowanie archiwów zagrożonych zniszczeniem w czasie wojny i po niej. Obydwa archiwa mają więc wspólny początek w tym sensie, że zostały założone w celu zniwelowania skutków II wojny światowej na wschód i na zachód od Odry w nowych warunkach politycznych Polski i NRD. Mimo takiej samej sytuacji wyjściowej, mimo sąsiedztwa i podobnych archiwaliów, pracownicy archiwum w Gorzowie i Poczdamie w związku z sytuacją polityczną przez całe dziesięciolecia pracowali niemal bez żadnego kontaktu, obok siebie, mówiąc obrazowo – pracowali plecami do siebie. Dopiero wielkie przemiany polityczne w Europie, jesień ludów Europy środkowej i wschodniej, zrzućenie sowieckiego jarzma w latach 1989/91 stworzyły warunki polityczne do tego, żeby polscy i niemieccy archiwiści mogli podjąć szeroko zakrojone kontakty, poznać się wzajemnie i wymienić doświadczeniami zawodowymi.

Od czasu, gdy archiwum w Gorzowie przestało być jedynie filią i stało się samodzielną jednostką, kontakty z Brandenburgisches Landeshauptarchiv wciąż się rozwijają. W ramach polsko-niemieckiej wymiany archiwistów w minionych latach koledzy z Poczdamu mieli okazję wielokrotnie pracować w Gorzowie, zaś koledzy z Gorzowa – w Poczdamie, poznając bliżej zasoby tego drugiego archiwum. Rozwój bliskich kontaktów między obydwoma archiwami państwowymi nie jest przypadkiem, przecież oba w swej codziennej pracy zajmują się historią i dziedzictwem archiwalnym regionu na wschód od dolnej Odry, który od XIV wieku, na skutek

---

* Oryginalny tytuł wystąpienia: *Eröffnung der Ausstellung „Landsberg/Warthe – Gorzów Wielkopolski: zwei Namen – eine Geschichte“ in Gorzów Wlkp. am 15. September 2010*. Tłumaczenie Grzegorz Kowalski.

swojej przynależności do Marchii Brandenburgia nosił nazwę „Nowej Marchii”, a dziś jest częścią polskiego województwa lubuskiego. Znaczące i obszerne dokumenty źródłowe dotyczące średniowiecznej i nowożytnej historii Nowej Marchii oraz Landsbergu nad Wartą znajdują się zarówno w magazynach w Poczdamie, jak i tutaj, w związku z czym badacze powinni, w miarę możliwości, odwiedzać oba archiwa, jeśli chcą odkrywać przeszłość kraju na północnym i południowym brzegu Warty i Noteci.

Te robocze wizyty w Poczdamie i Gorzowie w ostatnich latach doprowadziły ostatecznie do podjęcia wspólnego działania, do powstania planu wspólnej wystawy na temat ponad 750-letniej historii miasta Landsberg nad Wartą/Gorzów Wlkp. Wyniki tej współpracy mogą Państwo podziwiać dziś w tym miejscu. Wystawa opiera się na archiwaliach, które mniej więcej w połowie pochodzą z zasobów każdego z archiwów. Prezentowane dokumenty to przede wszystkim archiwalia landsberskiego/gorzowskiego magistratu, przechowywane w tutejszym Archiwum Państwowym, ale także te pochodzące z urzędów regionalnych i prowincjalnych marchii czy prowincji brandenburskiej, które obecnie przechowywane są w Głównym Archiwum Krajowym. Liczne przykłady pokazują, do jakiego stopnia dokumenty z różnych poziomów administracji – miejskiej, państwowej z jej licznymi odnogami – uzupełniają się wzajemnie, przez co dopiero wspólne ich zbadanie pozwala historykowi dostrzec pełen obraz sytuacji. A historycy są przecież zdani na świadectwa archiwalne, jeśli chcą dowiedzieć się czegoś nowego, aby móc zaprezentować swoją wizję historii miasta. Wystawie towarzyszy bogato ilustrowany, dwujęzyczny katalog. Podobnie jak na wystawie, wybrane do niego dokumenty podzielone są według działów merytorycznych, które pokazują życie miasta w najróżniejszych obszarach, począwszy od administracji, poprzez handel i gospodarkę, aż po zdrowie, kulturę i Kościół. Chciałbym szczególnie serdecznie podziękować pracownikom obydwu instytucji, którzy wcielili w życie zasadnicze decyzje kierownictw obu instytucji, tworząc tę wystawę i katalog do niej: pani Niekrasz i panu Sikorskiemu z Archiwum Państwowego w Gorzowie oraz panu dr. Neiningerowi z Brandenburgisches Landeshauptarchiv. To ich niestrudzonemu zaangażowaniu i wielkiemu zapałowi zawdzięczamy fakt, że prace rozpoczęte w minionym roku udało się zakończyć terminowo i z zamierzonym skutkiem.

„Landsberg an der Warthe – Gorzów Wielkopolski: Jedno miasto – wspólna historia“ – tak brzmi tytuł naszej wystawy. W roku 1257 miasto Landsberg an der Warthe zostało założone przez margrabiów brandenburskich, rozwijało się wraz ze swoimi mieszkańcami, którzy przybyli przede wszystkim z zachodnich terytoriów w ramach niemieckiego zasiedlania Wschodu, szybko stając się jednym z najbardziej znaczących miast brandenburskiej Nowej Marchii, by w XIX wieku awansować do roli gospodarczego centrum tych okolic. W 1945 roku, na skutek decyzji zwycięskich mocarstw, Landsberg i tereny Brandenburgii na wschód od Odry i Nysy, przypadły Polsce, niemiecka ludność miasta została wypędzona, na jej miejsce pojawili się Polacy, również wypędzeni ze swoich ziem rodzinnych na Wschodzie. Wielowiekowa niemiecka historia miasta zamieniła się w trwającą już dziesięciolecia historię polską i polską współczesność, Landsberg stał się Gorzowem. Ale mimo tych dwóch różnych nazw wciąż mamy do czynienia z jedną, jedyną historią – co rozumiem w

podwójnym sensie: w 1945 roku miasto, mimo radykalnego przełomu, nie przestało istnieć, odżyło wraz z nadejściem nowych mieszkańców, rozwijało się dalej. Zaś ostre polsko-niemieckie konflikty o historyczne rozumienie Niemiec Wschodnich czy Polski Zachodniej, a tym samym o historię Nowej Marchii, stały się bezprzedmiotowe dzięki ostatecznemu uznaniu granicy na Odrze i Nysie w 1990 roku. Z jednej strony nikt już na poważnie nie neguje ani nie umniejsza niemieckiej roli w historii miasta, z drugiej zaś wszyscy w pełni uznają polskie zasługi dla dalszego rozwoju Gorzowa i opieki nad zachowanym dziedzictwem kultury. Ani polscy, ani niemieccy historycy Landsbergu i Gorzowa nie stawiają już sobie za cel podniesienie znaczenia własnego, a ominięcie wkładu drugiego narodu. Wręcz przeciwnie: Polacy i Niemcy pracują wspólnie w zrastającej się Europie nad tym, aby historycy i archiwiści we wspólnym wysiłku prezentowali przeszłość miasta i jego powiatu, w głębszym i szerszym wymiarze. W tym właśnie duchu archiwiści, pracownicy Archiwum Państwowego w Gorzowie i Brandenburgisches Landeshauptarchiv zabrali się za organizację tej wystawy – jako widocznego znaku, że te sąsiadujące ze sobą archiwa czują głębokie wzajemne związki w swej dbałości o jedną historię Landsbergu i Nowej Marchii, dziś Gorzowa i województwa lubuskiego. I jestem pewien, że dzisiejsza wystawa nie będzie ostatnim wspólnym przedsięwzięciem obu archiwów państwowych, a ścisła, koleżeńska współpraca ostatnich lat pozwala mi patrzeć w przyszłość z pełnym zaufaniem.